

**O LUCRARE UTILĂ
PENTRU ÎNȚELEGEREA
MECANISMELOR PRESEI
REVOLUȚIONARE**

**Dan Scutaru, *Nașterea „Puterii a patra”*, București, Editura Institutului
Revoluției Române din Decembrie
1989, 2011, 192 p.**

Andrei POPA*

În lucrarea sa, Dan Scutaru prezintă principalele caracteristici ale presei române din timpul Revoluției Române, pe baza unor ample paragrafe din știrile difuzate de Agenția „Agerpres” și primele ziare apărute după fuga lui Nicolae Ceaușescu („Scânteia poporului”, „România liberă”, „Libertatea”, „Tineretul liber” etc.).

Pentru o mai bună înțelegere a discursului jurnalistic folosit în zilele Revoluției, autorul vorbește despre mecanismele cenzurii comuniste, influențate direct de directivele ideologice implementate odată cu adoptarea „Tezelor din iulie 1971”. Astfel, explică în ce condiții vitrege își exercitau ziariștii meseria, fiind nevoiți să scrie conform directivelor puterii ca urmare a conducerii absolute pe care Nicolae Ceaușescu o exercita asupra țării.

Acest aspect explică lipsa relatărilor despre evenimentele de la Timișoara. Presa din primele zile ale Revoluției a condamnat manifestațiile împotriva regimului prin consacratul limbaj de lemn. În același tipar s-a înscris și publicarea în ziarul „România liberă” din 22 decembrie 1989 a discursului

* Cercetător Științific Dr. în cadrul Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989.

ținut de Nicolae Ceaușescu, în care condamna evenimentele de la Timișoara. Cauza apariției ziarelor de partid în ziua căderii regimului a fost, după cum menționează autorul, faptul că în noaptea de 21 decembrie partidul-stat încă se afla la putere.

Sunt prezentate îndemnurile primului număr al „Scânteii poporului”, care anunțau victoria Revoluției în fața dictaturii, publicarea poeziei „Deșteaptă-te române!”, precum și „Comunicatul către țară” al Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN). De asemenea, este evidențiat tonul folosit în primul număr al ziarului „Libertatea” apărut în 22 decembrie 1989. Astfel, pentru a sublinia importanța căderii dictaturii și nevoia unității poporului se folosea un ton pompos și elogiativ la adresa libertății dobândite, care, conform lui Scutaru, nu era surprinzător pentru cititori: „Obişnuiți cu stilul formal, cu limbajul de lemn, din cotidienele partidului-stat, românii nu au sesizat exaltarea, poate, exagerată din articole”.

Autorul explică faptul că toate publicațiile, redacțiile de radio și televiziune și-au cerut scuze publice față de prestația lor în timpul comunismului. Mai mult, după cum vom vedea, deși ziariștii se deziceau de regimul ceaușist, declarând că slujeau presa liberă, în continuare foloseau expresii ca „oameni ai poporului”, „clasa muncitoare”, „valori sociale”, etc. Scutaru o consideră dovada faptului că relatările din media și mișcările din stradă aveau ca scop reformarea sistemului nu democratizarea țării.

Sunt prezentate cazurile Agenției „Agerpres” și cotidianului „România liberă”. În cazul Agenției, se arată angajamentul jurnaliștilor acesteia, că va da dovadă de corectitudine în informarea veridică, onestă și completă a opiniei publice privind situația din țară și cea internațională, nemaivând nevoie de aprobări din partea cenzurii. Scuze similare au fost transmise și de „România liberă” ai cărei ziariști spuneau că scriseseră obligați, împotriva propriei conștiințe și a eticii profesionale. În final, își exprimau dorința de a se pune în slujba adevărului pentru a servi cinstit și demn patria și poporul.

Citând paragrafe relevante din știrile „Agerpres” de la acel moment, autorul remarcă faptul că limbajul jurnalistic era, în continuare, influențat de propaganda oficială. Astfel clasei muncitoare îi era conferit un rol de prim plan în Revoluție, semn că disocierea de trecut nu avusese loc. Totodată, observă că, în cazul prezentării zilei de 21 decembrie, în știrile „Agerpres” exista o lipsă de infailibilitate din cauză că „pe flux apar greșeli, dezinformări sau interpretări eronate ale evenimentelor”, probate de trecerea timpului. Similar informează și „Scânteia poporului” din 23 decembrie, care în relatarea zilei precedente lăuda lupta antiteroristă a armatei, poporului, tineretului și, în special, a „eroicei clase muncitoare”.

„Agerpres” prezenta și știri și informații ale presei externe. Una dintre cele mai relevante era cea care făcea referire la afirmația lui Mihail Gorbaciov din Congresul Deputaților Poporului, că 500.000 de manifestanți se aflau pe străzile Bucureștiului, o informație neveridică deoarece, după cum explică autorul, cifra reprezenta un sfert din populația totală a orașului punând la socoteală copii, bolnavi sau bătrâni.

În ceea ce privește presa din 23 decembrie, se face recurs și la cotidianul local „Luptătorul bănățean”, apărut ca organ oficial al Frontului Democrat Român din Timișoara. Acesta prezenta reportaje și materiale ce ilustrau eforturile depuse de muncitorii timișoreni pentru reluarea activității normale în unitățile industriale. Sunt grupate și alte articole despre importanța Revoluției de la Timișoara și modul în care era percepută la nivel internațional.

Sunt prezentate și îndemnurile adresate cetățenilor, muncitorilor și membrilor de partid în paginile „Scânteii Poporului”, de a sprijini „din toată ființa activitatea de organizare și de luptă a formațiunilor patriotice” cu scopul de a înfrânge definitiv „rezistența bestială a teroriștilor”. Dan Scutaru afirmă că ziariștii păstrau logica gândirii presei comuniste, a „luptei întregului popor” și „dușmanului de clasă”.

Autorul prezintă, în continuare, paragrafe ample din „Scânteia poporului”, în care asemeni tuturor fostelor ziare comuniste, jurnaliștii se scuza public pentru că îl lăudaseră, în conformitate cu propaganda, pe Ceaușescu și regimul comunist împotriva propriei voințe. De asemenea, ei transmiteau ideea că revoluția fusese îndreptată contra dictaturii ceaușiste, nu a regimului în sine, deoarece doreau reforme politice reale. Această situație îl face pe autor să ridice un semnal de alarmă, anume că „aceste manifestări pun sub semnul întrebării chiar caracterul anticomunist al revoluției”. Mai mult, în ton cu vechiul discurs al politicii externe a României socialiste, ziariștii „Scânteii” reafirmă faptul că fiecare popor trebuia să-și decidă propria soartă, condamnând „neamestecul în treburile interne”. De asemenea, cotidianul critica și limitarea libertăților cetățenești, cenzura, și propaganda ceaușistă, mai puțin cea a partidului-stat.

Pe baza informațiilor Agenției „Agerpres”, autorul prezintă cum s-a raportat comunitatea internațională față de situația din România, prin opinii favorabile. În acest sens, sunt redată pozițiile oficiale ale ministerelor de externe cehoslovace și italiene, ale ziarelor germane „Frankfurter Rundschau”, „Dester und Weserzeitung” și „Fuldaer Zeitung”, a ziarului Solidarității – „Gazeta Wyborcza” precum și ale agenției sovietice „TASS”, a Canalului 5 francez care au salutat căderea regimului ceaușist. Este prezentată și poziția echidistantă

a Ministerului de Externe chinez, care și-a exprimat dorința ca schimbarea puterii să nu afecteze relațiile de prietenie dintre cele două țări.

În ceea ce privește ziua de 24 decembrie, autorul afirmă că ziarele încercau să informeze cât mai rapid și veridic opinia publică, reușind mai ales transmiterea mesajelor noii conduceri prin publicarea comunicatelor și decretelor-lege ale CFSN. De asemenea, pe baza unei știri „Agerpres”, identifică faptul că instituțiile politice și culturale începeau să sprijine noua putere, printre care și Biserica Ortodoxă Română, după cum reiese dintr-un paragraf prezentat.

Dan Scutaru descrie discursurile jurnaliștilor drept „emfatice și partizane”, în special datorită articolului „Luptăm și învingem! Victoria noastră e deplină!”, publicat de „România liberă”, care îndemna populația să lupte împotriva teroriștilor pentru apărarea victoriei, ce fusese răsturnarea dictaturii ceaușiste. Cu toate acestea, exista și o stare de nesiguranță printre ziariști, care, deși doreau reforme, libertate și inițiativă nu știau ce va urma.

„Agerpres” a informat și pe 24 decembrie despre reacțiile internaționale, fenomenul terorist și despre cum a fost gestionat de autorități. Se prezentau pozițiile de susținere transmise de Allen Green, ambasadorul american în România, în numele președintelui George Bush, recunoașterea de către guvernul Norvegiei și Mihail Gorbaciov a noii puteri politice.

Pentru ziua de 25 decembrie, se scoate în evidență modul în care „Agerpres” a prezentat capetele de acuzare ale soților Ceaușescu și, succint, execuția acestora. De asemenea, este reliefată recunoașterea internațională a CFSN de către RFG și Ungaria, dar și reacția rezervată a Albaniei care își exprima respectul față de dreptul poporului român de a-și soluționa problemele. Sunt prezentate și reacțiile a mii de români emigrați în SUA, care au demonstrat la Washington, satisfăcuți de căderea dictaturii. Se relatează și implicarea Franței prin trimiterea de ajutor umanitar României pentru a sprijini stabilizarea noilor autorități alese democratic. Se făcea cunoscută și atitudinea pozitivă a opiniei publice din Norvegia, unde se începuse o campanie națională pentru strângerea de mijloace în fondul de ajutor pentru România, cu participarea partidelor politice, sindicate și a populației.

În ceea ce privește ziarul „Adevărul” (noul nume al „Scânteii poporului”) este publicat un articol care, în termeni specifici limbajului de lemn, glorifica lupta poporului român din zilele Revoluției și critica rezistența ultimilor simpatizanți ai lui Nicolae Ceaușescu – teroriștii. Autorul critică modul în care a fost redactat articolul: „Epitetele ce însoțeau nu cu mult timp în urmă cuvântările lui Nicolae Ceaușescu, erau folosite cu mărînimie în descrierea revoluției. Partizanatul politic al mass-mediei s-a transformat

peste noapte în partizanat al străzii. Unde era obiectivitatea jurnalistului, ne întrebăm și astăzi?”

Este prezentat, critic și faptul că o știre referitoare la descoperirea unei gropi comune la Timișoara era un indiciu că existau și altele similare. Aceasta fusese preluată de la Agenția iugoslavă „Taniug” și reprezenta „un exemplu arhicunoscut de dezinformare și manipulare a opiniei publice în acele zile. Conștient sau nu, presa a preluat în acele zile fierbinți informații pe care nu le-a verificat”. Dan Scutaru evidențiază lipsa deontologiei profesionale care cerea verificarea informației din minim trei surse.

Autorul consideră că datorită voinței noii conduceri de a face reforme democratice, presa a avut mână liberă și a folosit propaganda și dezinformarea pentru a servi unui scop propriu, tipic unei perioade de război politic, militar, social, cultural sau mediatic. El adaugă că presa „nu a știut să-și gestioneze bine libertatea în acele momente” și nu a reflectat fidel realitatea.

În ceea ce privește fenomenul terorist, acesta este menționat în presă după 23 decembrie. Se prezintă citate elocvente din „România liberă” și „Scânteia poporului”/„Adevărul”. Primul ziar publicase pe 27 decembrie un articol în care menționa existența unor teroriști care se izolaseră, de cinci nopți, în Cimitirul Ghencea, de unde duceau lupte cu armata. Tonul folosit era exaltat însă, după cum remarcă autorul, în cimitir nu a fost prins niciun terorist. El consideră că știrea fusese rodul dezinformărilor din acele vremuri.

Se evidențiază și fanatismul publicistic din „Scânteia poporului”, care demonizează inamicul terorist, numindu-l „fiara încolțită, ajunsă la gradul maxim de turbare” și „slugi oarbe”, „infam ucigaș”.

Dan Scutaru afirmă că mărturiile despre începutul Revoluției fuseseră preluate din agenții de presă sau ziare străine care au redat pasaje halucinante. Spre exemplu, un comunicat al agenției „Agerpres”, preluat de „Adevărul” din 26 decembrie relatează faptul că un prunc fusese smuls cu viscerele din trupul unei femei alături de alte informații transmise de doi jurnaliști străini, care vorbeau și despre torturile aplicate victimelor din gropi comune abia descoperite la Timișoara. Totuși, menționează că asemenea mărturii sunt restrânse în mass-media în care s-a vorbit destul de puțin despre fenomenul terorist, dacă se analizează strict spațiul alocat.

Autorul afirmă, ironic, că „ziarele românești inventau teroriști, călăi, vipers și alte bestii care să înfricoșeze mentalul colectiv, în descrierea apărătorilor regimului ceaușist”. În schimb, presa occidentală folosea un discurs mai moderat, prezentând faptul că revoluționarii luptau cu „susținători fanatici ai clanului dictatorial”. Moderația s-ar datora neimplicării directe în acțiunile străzii. În general, știrile despre evenimentele din România au fost scurte și

prezentau opiniile oficialităților străine și sprijinul față de Revoluție și noua conducere – un discurs în care domina speranța. Se evidențiază că dictonul „Întreaga lume salută consolidarea noii puteri în România” era predominant în presa străină.

Este prezentat și modul în care presa a lăudat aportul tinerilor în timpul Revoluției, dând ca exemplu elocvent ziarul „Tineretul liber” care elogia tinerii datorită luptei duse pentru libertate și sublinia importanța lor, numindu-i „temeiul identității și eternității” României.

Totodată, consideră că „oamenii au scris sub imperiul propriilor emoții ale vremii”, ceea ce explică articolele lor emfaticе.

Sunt redată și ample paragrafe din „Adevărul”, „Tineretul liber” și „Libertatea” care criticau stilul de viață al cuplului Ceaușescu, precum și termenii duri prin care fost demonizat de presa română și străină.

Autorul relatează și modul în care presa prezenta consecințele nefaste ale politicii pronataliste a regimului Ceaușescu, prin interviuri luate unor doctori specialiști, decesele cauzate de avort, precum și poziția favorabilă a presei străine față de adopțiile din străinătate, pe baza ziarului „Paris Match”.

Dan Scutaru trage o concluzie importantă: „Presa din România, subjugată, atâția ani, față de interesele partidului-stat, lăsată dintr-o dată fără controlul tutelar al statului, nu a găsit resursele să-și gestioneze eficient libertatea. Pentru ea, Decembrie 1989 a rămas exclusiv câștigarea unei libertăți de mișcare”.

Consideră că lipsa de obiectivitate a jurnaliștilor din timpul Revoluției i-a făcut să devină partizani cu revoluționarii, ducând uneori la pierderi de vieți. Cauzele erau dezinformările, știrile false și minciunile propagate în scris.

Concluzia temeinică a lucrării reiese din ultimul paragraf al cărții: **„Jurnaliștii au luptat nu numai pe baricade ci și pe un front nevăzut cu proprii demoni ai trecutului și cu presiunea momentului. Din nefericire, în decembrie 1989, presa românească, îndeosebi, a pierdut războiul”.** Această afirmație sintetizează întreaga carte.